

Cela lui a permis de survivre à la chute de l'empire d'Occident». Una simplificació, si se quiere, efectiva para comprendre los hechos derivados del reinado de Majencio, que debe ser matizada por la situación de Oriente y el peso de la misma en el norte de África y en Occidente.

Majencio, demonizado como tirano en la propaganda constantiniana e incluso en el propio arco de Constantino, es justamente analizado con intención de objetividad en este estudio, que se complementa con una cronología, un *stemma* que permite ver los

entresijos de parentesco tetrárquicos y una información sobre las recientemente halladas *insignia imperii Maxenti*, entre otros temas que son recogidos en útiles apéndices.

Volviendo a lo que hemos afirmado al inicio de esta breve recensión: un libro necesario, bien construido y documentado, que viene no sólo a llenar un vacío, sino a traer nuevos temas de discusión a partir de puntos de vista en buena parte originales que serán, sin duda, objeto de amplio debate en un futuro próximo.

Marc Mayer i Olivé

Patrick LE ROUX, *La toge et les armes. Rome entre Méditerranée et Océan, Scripta Varia I* (Collection «Histoire»), Rennes, Presses Universitaires de Rennes, 2011, 786 pp. ISBN: 978-2-7535-1427-0.

Hem de donar la benvinguda al primer volum dels *scripta varia* del professor P. Le Roux, emèrit de la Universitat de París 13, després d'una llarga i profitosa carrera universitària en la qual la península Ibèrica ha estat sempre el nord de la seva agulla de navegació científica. El treball en equip de S. Armani, F. Cadiou, P. Faure, B. Goffaux, N. Mathieu, M. Navarro Caballero, J. Nelis-Clément, Chr. Schmidt-Heidenreich, que firmen també una breu ressenya biogràfica acompanyada dels criteris de selecció, ha fet possible un recull d'articles de gran importància que permet avaluar l'embranchement del vol científic de l'autor. Un pròleg del mateix P. Le Roux als 39 treballs que abraça el volum ens mostra com una part d'aquest és fins ara inèdita i ens informa del treball de revisió del que deien sense canviar el text, però establint uns *addenda* que els posen al dia. La tasca de selecció no ha estat pas fàcil segons que es pot desprendre de l'abundant producció del professor Le Roux que es recull a les pàgines 17-29, però el resultat és equilibrat i força coherent i dona una mostra excel·lent del fer de l'autor tot esperant nous volums que ens

permetran de gaudir de nou en una forma actualitzada de la seva obra.

La primera part versa sobre l'«ofici d'historiador» i toca temes generals i metodològics amb l'agudesia i l'esperit crític que caracteritza P. Le Roux. Destaquem des d'un punt de vista hispànic el seu treball sobre E. Hübner, que marcà l'inici d'uns estudis que han estat objecte fins ara d'un nombre més que considerable d'aportacions en una gran quantitat d'estudis dispersos. El polèmic document denominat *edictum de Paemeiobrigensibus* no podia faltar en el recull, en el qual el prof. Le Roux es manté en les seves posicions ben conegudes.

La segona part, «Soldats et empire», ens situa en un tema en el qual la competència de l'autor és un fet ben provat i on els exemples hispànics esmalten tot el conjunt de treballs recollits. Voldríem destacar el valor innovador de l'article sobre el soldat romà i l'amfiteatre o el del circuit d'abastiment de l'exèrcit, tots dos d'una claredat cartesiana i d'una indubtable actualitat.

La tercera part versa enterament sobre *Hispania*: «Armées et territoires hispa-

niques», en què es recullen articles i treballs ja clàssics en la literatura historiogràfica hispànica, el *post-scriptum* del seu treball sobre els centurions, pp. 341-343, publicat el 1972, és una bona mostra del procés d'actualització de l'autor. El seu treball sobre les *tegulae* i els *lateres* de producció militar, fa encara autoritat en un tema que caldria reprendre en un context més general sobre la sòlida base construïda per Le Roux. El control de la part occidental de la península Ibèrica sota els juli-claudis planteja un tema reprès per l'autor i que és seguit per ell mateix en «Les inscriptions militaires», també present en el volum.

La quarta part, «Cités et citoyennetés», ens porta a un marc més general que no oblida, naturalment, *Hispania*, tot estudiant l'evolució de les ciutats, sense por d'entrar en consideracions teòriques. Resulta interessant la comparació metodològica amb d'altres treballs, com per exemple els de W. Eck, sobre alguns temes com l'*amor patriae*, per a copsar l'originalitat d'enfocament de P. Le Roux; el seu treball recent, 2010, sobre les tribus romanes presenta també reflexions a tenir en compte en els estudis posteriors, especialment pel que fa a *Hispania*.

«Terres et gens des Gaules» és el títol de la cinquena i última part. Amb «*mica salis*» es reimprimeix un treball que porta el provocador epígraf de «Mai 68 en Gaule», en el

qual es tracta un tema de gran transcendència com és l'any 68 i les seves vicissituds galles, on el paper de *Vindex* és de nou analitzat, tal com convenia en un punt poc tractat en els estudis moderns. Igualment és de relectura indispensable la seva contribució sobre el món cèltic en el moment immediatament anterior a la conquesta cesariana, un tema complex per al qual els punts de vista de Le Roux hauran d'ésser considerats en el futur. Són també molt notables les seves consideracions sobre Tolosa de Llenguadoc, sobre *Burdigala* i la Bretanya armoricana, aquests dos últims, en primera edició, com ho és també el treball que tanca el volum sobre l'illa de Bretanya i les Gàl·lies en l'alt imperi. No podia faltar una útil bibliografia general i un índex de fonts literàries i epigràfiques seguit de dos altres, onomàstic i topogràfic de matèries que permeten un accés còmode a la densa matèria recollida en aquest volum, que va molt més enllà de la recopilació.

Tot recordant Antonio Machado en el pròleg, l'autor defuig tota possible sospita d'autorepresentació i afirma, amb raó, que el camí es fa caminant. Un camí llarg fecund i curós, que no podem més que desitjar que segueixi per molts anys en benefici de la ciència i sempre amb el xic d'humor i també de necessària polèmica que la fa avançar.

Marc Mayer i Olivé

Géza ALFÖLDY, *Las inscripciones monumentales del Anfiteatro de Tarraco* (Tarraco Archaeologica 2), trad. de Philomena Coffey y Eloy Hernández, Tarragona, Reial Societat Arqueològica Tarraconense, 2012, 78 pp. ISBN: 978-84-695-6495-0.

Tot coincidint amb el primer aniversari del traspàs, a Atenes el 6 de novembre del 2011, del professor Géza Alföldy, la Reial Societat Arqueològica Tarraconense ha volgut honorar de nou la memòria de qui en fou membre honorari amb la publicació de la traducció en llengua castellana de la part referent a *Tarra-*

co de l'obra, publicada el 1997 pel Deutsches Archäologisches Institut de Madrid, dins dels seus *Madridrer Forschungen*, *Die Bauinschriften des Aquäduktes von Segovia und des Amphitheaters von Tarraco*. No podem fer altra cosa que felicitar la iniciativa de la Societat Tarraconense de voler mantenir